

ŚLADY HISTORII ŻYDOWSKIEJ W BIAŁEJ PODLASKIEJ

ZOBACZ TE
MIEJSCA NA
YOUTUBE

Ślady po mezuzach

Na framugach wejść do domu, po prawej stronie, np. przy Moniuszki 10A, Moniuszki 14/16, Prostej 8 czy Prostej 25, znajdziesz ślad po mezuzie. Jest to wgłębienie na zwitek pergaminu z fragmentami Tory. To cenne i rzadkie już w Polsce pamiątki.

- **Może widziałas/eś je na budynkach w innych miastach?**

Dawny szpital żydowski, Janowska 27

Przed Tobą jedyny zachowany publiczny żydowski budynek w mieście. Przykład modernizmu w architekturze. Kiedyś szpital żydowski, teraz urząd stanu cywilnego. Od strony ul. Sadowej odnajdziesz na nim tablicę upamiętniającą żydowską społeczność miasta.

Dom Zylbergów i Stolpersteine, Krótka 3

Kamienica zbudowana w 1931 roku przez rodzinę Zylbergów. Joel Zylberg był dentystą. Spójrz w górę - zobaczysz rok budowy kamienicy. Nad drzwiami wejściowymi zauważ metalowe inicjały Joela Zylberga.

- **Czy pod inicjałami dostrzegasz symbol wiertła dentystycznego?**

Spójrz na chodnik. Zobaczysz trzy „Stolpersteine”, czyli kamienie pamięci upamiętniające rodzinę Zylbergów. „Stolpersteine” to projekt artysty Guntera Demniga, którego intencją jest przywrócenie imienia i nazwiska ofiarom Holokaustu.

Plac Rubina

Nazwa placu pochodzi od nazwiska kupca Chaima Lewiego Rubinsztejna, który używał ten teren sprzedawcom pod handel - miejski, krajowy, a nawet międzynarodowy.

- **Czy potrafisz dostrzec, które budynki przy Placu Rubina przetrwały do dziś?**

Cmentarz żydowski

Na jego terenie stoi pomnik/sarkofag, poświęcony ofiarom Holokaustu oraz kilka macew (płyt nagrobnych). Cmentarz był miejscem pochówku, ale też miejscem masowych mordów na tysiącach Żydów i Żydówek w trakcie likwidacji getta w 1942 r. W tradycji żydowskiej, małe kamienie kładzione na nagrobkach są symbolem pamięci o zmarłych.

- **Czy uda Ci się odczytać napis na pomniku?**

Macewy

Na cmentarzu zwróć uwagę na zdobne inskrypcje i symbole na macewach.

- **Kim była osoba, której macewa ma symbol lwa lub ptaka z owocem?**

Getto

W marcu 1941 roku w Białej Podlaskiej Niemcy okupanci założyli getto. Trafili do niego ok. 8400 osób z miasta i powiatu, ale też osoby z Suwałk, Sierocka czy Augustowa. Kilkadziesiąt osób w jednym domu, głód, epidemie, praca przymusowa, gwałty, morderstwa - to była codzienność getta. Brama getta znajdowała się w okolicy budynku przy Moniuszki 4.

- **Czy okiennice na drzwiach przy Moniuszki 8, które zobaczysz w godzinach zamknięcia sklepu, to te same okiennice co 100 lat temu?**

Dom ocalałej z Holokaustu Gitty Rosenzweig

Przy podwórzu przy ulicy Brzeskiej 1, w nieistniejącym dziś budynku, mieszkała Gitta - ze swoimi rodzicami, urzędnikiem miejskim Uszerem Rosenzweigem i jego żoną Utes oraz bratem Izaakiem. Izaak został zabity podczas likwidacji getta, ale 4-letnia Gitta została uratowana przez swoich rodziców przed transportem do obozu śmierci w Treblince. Wojnę przetrwała w sierocińcu w Sitniku. O jej losach i poszukiwaniu korzeni w Białej Podlaskiej można przeczytać w książce „Gitta. Hidden Child of the Holocaust”.

Autor i autorki mapy: dr Karolina Kulicka, Klaudia Wojciechowska, Andrzej Kiełtyka

Źródła zdjęć: Białka Biblioteka Cyfrowa, www.gittarosenzweig.com

TRACES OF JEWISH HISTORY IN BIAŁA PODLASKA

CHECK OUT
THESE PLACES
ON YOUTUBE

Traces of Mezuzahs

On the doorframes of houses, on the right side — for example at Moniuszki 10A, Moniuszki 14/16, Prosta 8, and Prosta 25 — you can find traces of mezuzahs. Mezuzahs are scrolls of parchment, housed in a container, with passages from the Torah. These are now rare and valuable objects of history in Poland.

- Have you seen mezuzah traces on buildings in other cities?

Former Jewish Hospital, Janowska 27

In front of you stands the only preserved Jewish public building in the city, an example of modernist architecture. Once a Jewish hospital, it now houses the Civil Registry Office. On the side of Sadowa Street you will find a plaque commemorating the city's Jewish community.

Zylberberg House and Stolpersteine, Krótka 3

The townhouse was built in 1931 by the Zylberberg family. Joel Zylberberg was a dentist. Look up and you will see the year of its construction. Above the entrance to the building, notice Joel Zylberberg's metalwork initials.

- Can you see the symbol of a dental drill above the entrance?

Look down at the pavement — there are three Stolpersteine (memorial stones) commemorating the Zylberberg family. Stolpersteine is an art project by Gunter Demnig, recalling names of the Holocaust victims.

Rubin Square (Plac Rubina)

Named after a merchant Chaim Lewi Rubinsztejn, who made the area available for local, national, and international trade.

- Can you tell which buildings at Rubin Square have survived until today?

Jewish Cemetery

At the cemetery you can see a monument/sarcophagus commemorating the Holocaust victims and several matzevahs (gravestones). The cemetery was a burial site and a place of mass executions during the liquidation of the ghetto in 1942. In the Jewish tradition, small stones on graves are symbols of remembrance.

- Can you read the inscription on the monument?

Matzevahs

Pay attention to inscriptions and symbols on the matzevahs.

- Who was a person, whose matzevah pictures a lion or a bird with a fruit?

Ghetto

The ghetto was established in March 1941 by the German occupiers. About 8,400 Jews were imprisoned here — from the city, the county, and also from Suwałki, Serock, and Augustów. The daily life of the ghetto involved overcrowding, hunger, epidemics, rape, forced labor, and murder. The ghetto gate stood near today's Moniuszki 4.

- Are the shutters on the doors at Moniuszki 8 visible when the shop is closed, the same as those from 100 years ago?

House of the Holocaust survivor Gitta Rosenzweig

At Brzeska 1, in the backyard, in a currently non-existing building, lived Gitta with her parents — a municipal clerk Uszer Rosenzweig, his wife Utes, and her brother Izaak. Izaak was killed during the liquidation of the ghetto, but 4-year-old Gitta was saved by her parents from the deportation to Treblinka death camp. She survived the war in an orphanage in Sitnik. Her story and the story of her search for her family roots in Białą Podlaską are told in the book 'Gitta. Hidden Child of the Holocaust'.

Authors: dr Karolina Kulicka,
Klaudia Wojciechowska, Andrzej Kiełtyka

Sources: Białka Biblioteka Cyfrowa, www.gittarosenzweig.com